

Tursunova Gulbahor Sharofovna

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti "Yengil sanoat muhandisligi va dizayni" kafedrası dotsenti v.v.b., t.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya: Mazkur maqolada ishlab chiqarish ta'limi metodlari, ustoz va talabalarning birgalikdagi faoliyati usullari, ularning yordamida talabalar amaliy bilimlarni, ko'nikma va malakalarini egallash jarayoni, o'qituvchilarning kasbiy mahorati kabi masalalar yoritilgan.

Tayanch so'zlar: pedagogika, ta'lim, o'qituvchi, talaba, metod, ta'lim jarayoni, kasbiy mahorat, pedagogik faoliyat.

Fan, texnika va ishlab chiqarish taraqqiy etib borishi munosabati bilan mehnat va kasb ta'limi metodlari doimiy ravishda rivojlanib va takomillashib bormoqda. Bu metodlarning rivojlanishi va takomillashuvi ilg'or pedagogik tajribaning to'planishi, ilmiy-metodik tadqiqotlarning kengayib va chuqurlashib borishi asosida didaktik prinsiplarning, mehnat va kasb ta'limi tizimlarining takomillashib borishi bilan o'zaro bog'langan holda ro'y bermoqda.

Ishlab chiqarish ta'limi jarayonining eng muhim jihatlaridan biri ta'lim metodlaridir. Ishlab chiqarish ta'limi metodlari deganda ustoz bilan talabalarning birgalikda tashkil qilingan faoliyatining shunday usullari tushuniladiki, ularning yordamida talabalar amaliy bilimlarni, ko'nikma va malakalarini egallaydilar, ularning kasbiy mahorati, mehnatga munosabati asoslari shakllantiriladi, aqliy va jismoniy kuchlar, ijodiy qobiliyatlari rivojlantiriladi.

Inson faoliyatining boshqa turlari kabi pedagogik faoliyat ham o'z xususiyatlari bilan bir-biridan ajralib turuvchi: maqsad, obyekt va subyekt va vositalardan tashkil topadi. Metod – o'qitish uslubi, o'z harakatidir.

Kasbiy ta'limda ta'lim metodlari didaktikaning eng asosiy kategoriyasidan hisoblanadi. Agar ta'lim mazmuni nimaga o'qitish kerak degan savolga javob bersa, metodi esa qanday o'qitish kerak degan savolga javob beradi.

Eng avvalo, pedagogik maqsadning o'ziga xosligini tushunishiga harakat qilamiz. Ular quyidagilardan iborat:

1. Pedagogik faoliyatning maqsadi jamiyat tomonidan belgilanadi, ya'ni pedagog faoliyatning natijasi jamiyat manfaatlarini bilan bog'liqdir. Uning mehnati yoshlar shaxsini har tomonlama kamol toptirishga yo'naltirilgan bo'lishi zarur. Pedagogik faoliyat avlodning ijtimoiy uzviyligini (ketma-ketligini) ta'minlaydi, bir avlod tajribasini ikkinchi avlodga o'tkazadi, yoshlarni ijtimoiy munosabatlar tomon yo'llaydi, ijtimoiy tajriba orttirish uchun insondagi tabiiy imkoniyatlarni ro'yobga chiqaradi.

2. Pedagog faoliyati doimo shaxs faoliyatini boshqarish bilan bog'liq. Bunda pedagogik maqsad talaba maqsadiga aylanishi muhimdir. Unga erishishi osonlikcha bo'lmaydi. Pedagog o'z faoliyati maqsadini va unga erishish yo'llarini aniq tasavvur qilish va maqsadga erishish talabalar uchun ham ahamiyatli ekanligini ularga anglata olish zarur. Gyote ta'kidlaganidek, "Ishonch bilan gapir, ana shunda so'z ham, tinglovchilarni mahliyo qilishi ham o'z-o'zidan kelaveradi".

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-SENTABR

ANDIJON, 2024

3. Pedagogik (ta'lim, tarbiya) jarayonida talaba faoliyatini boshqarish shuning uchun ham murakkabki-pedagog maqsadi doimo talaba kelajagi tomon yo'naltirilgan bo'ladi. Bu maqsadni talabdan ko'ra pedagog yaqqolroq tasavvur qiladi. Talaba esa ko'p hollarda, hayotiy tajribasi yetishmasligi sababli hozirgi hayot, shu bugun tashvishlari bilan yashaydi, kelajakni esa to'la tasavvur qila olmaydi. Bunyodkor pedagoglardan biri Sh. A.Amonashvili bu nomuvofiqlikni "tarbiyadagi asosiy fojia" deb ataydi. Buni anglagan holda, mohir pedagoglar o'z faoliyati mantig'ini talabalar ehtiyojlariga muvofiq holda loyihalaydilar. Hamkorlik pedagogikasining tub mohiyati ham ana shundan iborat.

Shunday qilib, pedagogik faoliyat maqsadining o'ziga xosligi o'qituvchidan quyidagilarni talab qiladi:

- ◆ jamiyatning ijtimoiy vazifalarini (masalan, muhandis-pedagoglar tayyorlashni) to'la anglab, o'z shaxsiga qabul qilishi;
- ◆ jamiyat maqsadlarining "o'sib", uning pedagogik nuqtai nazariga aylanishi;
- ◆ muayyan harakat va vazifalarga ijodiy yondashishi;
- ◆ talabalar qiziqishlarini e'tiborga olish, ularni pedagogik faoliyatning belgilangan maqsadlariga aylantirish.

jamiyatning ijtimoiy vazifalarini to'la anglab, o'z shaxsiga qabul qilishi

jamiyat maqsadlarining "o'sib", uning pedagogik nuqtai nazariga aylanishi

muayyan harakat va vazifalarga ijodiy yondashishi

talabalar qiziqishlarini pedagogik faoliyatning maqsadlariga aylantirish

1-rasm. O'qituvchidan pedagogik faoliyatda talab qilinadigan jihatlar

Talabalar bilan kasbga yo'naltirish ishlarini olib borishda bunga e'tibor berish zarur. Endi pedagogik faoliyat obyektining o'ziga xosligini ko'rib chiqamiz. Bu faoliyatining obyekti insondir. Pedagog – tadqiqotchilarning fikricha, pedagogik obyektining o'ziga xosligi quyidagilardan iborat:

1. Inson – tabiatning jonsiz moddasi emas, balki o'zining individual sifatlari, ro'y berayotgan voqealarning idrok qilishi va ularga o'zicha baho beradigan, takrorlanmaydigan faol mavjudotdir. Psixologiyada ta'kidlanganidek, "har bir shaxs-takrorlanmasdir". U pedagogik jarayonning o'z maqsadi, ishtiyoqi va shaxsiy xulqqa ega bo'lgan ishtirokchisi hamdir. Shunday qilib, pedagogik faoliyatning obyekti bir paytning o'zida bu faoliyatning subyekti bo'lib hisoblanadi.

2. Pedagog doimo o'zgarib, o'sib boradigan inson bilan ishlaydi. Ularga yondoshishda bir xil qolip, shakllanib qolgan hatti-harakatlardan foydalanish mumkin emas. Bu esa pedagogdan doimo ijodiy izlanib turishni talab qiladi.

3. Talabalarga pedagogdan tashqari atrof-muhit, ota-ona, boshqa fan o'qituvchilari, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy hayot ham, ba'zan sezilmaydigan, ba'zan esa har tomonlama bir necha yo'nalishda ta'sir etadi. Shuning uchun ham pedagog mehnati bir vaqtning o'zida jamiki ta'sirlarga va talabaning o'zida paydo bo'lgan fikrlarga tuzatishlar kiritib borishni nazarda tutadi. Masalan, diniy ekstremizm va boshqa oqimlarga kirib ketgan yoshlarning adashganligini tushuntirish, ommaviy axborot vositalari orqali berilayotgan axborotlarni to'g'ri anglashga undash va h.k. Tarbiya jarayoni o'z-o'zini tarbiyalash bilan uyg'unlashgan holda olib borilishi zarur.

Umuman olganda, hozirgi zamon pedagogikasi hamkorlik pedagogikasi bo'lib, u o'quv yurtidagi tarbiyaviy munosabatlarning insonparvarlashuvi va demokratlashuviga yo'naltirilgan. Bunda talabalar faolligini oshirish, ularni pedagogik jarayonning ishtirokchisiga, o'qituvchining esa uning mehribon ustoziga aylantirish muhimdir. Zero, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda ta'kidlanganidek, ta'lim jarayonining demokratlashtirish va insonparvarlashtirish, mamlakatimiz ta'lim tizimini tashkil etishning asosiy prinsiplaridan biridir.

Pedagogik faoliyatining subyektivi – tarbiyalanuvchilarga asosan pedagog, ota-ona va talabalar jamoasi ta'sir ko'rsatadilar. O'qituvchining shaxsi, bilimi va madaniyati talabalarga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy qurol bo'lib hisoblanadi. Agar talaba pedagog shaxsini o'ziga qabul qilmasa, unga hissiy yaqinlik his etmasa, uning ta'siriga berilmaydi, qaysarlik qiladi, uni hurmat qilmaydi.

Talaba shaxsiga doimo ijobiy-axloqiy ta'sir ko'rsata oladigan kishigina haqiqiy tarbiyachidir. Bunga erishish uchun pedagog o'zining axloqiy sifatlarini doimo takomillashtirib borishi zarur. Pedagog tomonidan sodir etilgan arzimas bo'lsa-da, e'tiborsizlik, uning talabalar o'rtasida misqollab yig'ilgan obro'siga jiddiy putur yetkazishi muqarrar.

Talabalarni mehnat, muloqot, o'yin, o'qish kabi faoliyat turlarida ishtirok etishlari tarbiyaning asosiy vositasi bo'lib hisoblanadi. A.S.Makarenko o'zining tarbiyaviy sistemasining markazi sifatida talabalarni unumli mehnatda ishtirok etishlarini qo'yadi.

Hozirgi bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida texnik oliy ta'lim muassasalari talabalarini mahsulot yaratuvchi faoliyatga jalb qilib, uning natijasidan bahramand qilishda ham bu tizim yaxshi samara beradi. Pedagogik o'yinlardan samarali foydalanib, talabalarga puxta kasbiy malaka berishga erishmoqda. Bunday misollarni juda ko'p keltirish mumkin. Demak, har bir mohir pedagog o'zining individual pedagogik sistemasiga ega bo'lishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T.: Cho'lpon, 2005. – 45-47 b.
2. Olimov, K. T., & Sh, T. Z. (2019). Integration of Special Subjects, Opportunities and Solutions. Eastenr European Scientific Journal, (2), 67-70.

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-SENTABR

ANDIJON, 2024

3. Sh, T. Z., & Kh, S. K. (2020). Innovative forms of education in Uzbekistan. International journal of innovations in engineering research and technology. IJERT, 7(4), 258-261.
4. Sharifovna, T. Z., & Bakhriniso, T. (2020). Modernization of higher education by solving integration problems. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8(12 Part II), 44-49.
5. Тухтаева, З. Ш., & Искандарова, Г. Б. (2014). Обеспечение межпредметной преемственности при обучении специальным предметам. Молодой ученый, (8), 882-884.
6. Tolipov O', Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tadbqiqiy asoslari – T.: 2006. - 123 b.